

ПРОЕКТУВАННЯ ПАМ'ЯТКИ ПРИРОДИ «УРОЧИЩЕ ВІЛЬХОВЕ»

Ландшафти території України зазнали значного антропогенного навантаження. Природні ландшафти під впливом людської діяльності змінилися на антропогенні: сільськогосподарські, промислові, дорожні, водогосподарські, ландшафти населених пунктів та інші. Це призвело до значної втрати ландшафтного різноманіття, погіршення умов навколишнього середовища та зменшення чисельності рослин і тварин на території держави.

Оптимізація стану ландшафтних комплексів можлива за рахунок створення заповідних територій.

З метою виявлення малотрансформованих природних ландшафтів нами досліджено територію Маньківського району Черкаської області.

Результати аналізу літературних джерел, статистичних даних та проведених досліджень показали, що станом на 2012 рік площа ПЗФ району Маньківщини складає 1852,55 га, що становить 2,4% від загальної площі району [1, с.86]. За показником площі природоохоронних територій Маньківський район займає шосте місце серед інших районів Черкаської області (див. рис. 1).

На території Маньківщини відсутні вищі категорії природно-заповідного фонду та об'єкти і території, що мають загальнодержавне значення. Тому охорона природи забезпечується на територіях заказників, пам'яток природи та заповідних урочищ, що мають місцеве значення (див. рис. 2). Нами проведено дослідження перспективних природних територій в напрямку створення пам'ятки природи місцевого значення.

З метою проектування пам'ятки природи місцевого значення «Урочище Вільхове» вивчено північно-східну ділянку села Поташ Маньківського району. Досліджувана територія належить до класу рівнинних, заплавних ландшафтів з лучними та болотними угрупованнями, включає штучно створений ставок, угруповання вільхи чорної, багатий видовий склад рослинного світу, що визначає її цінність і необхідність детального вивчення.

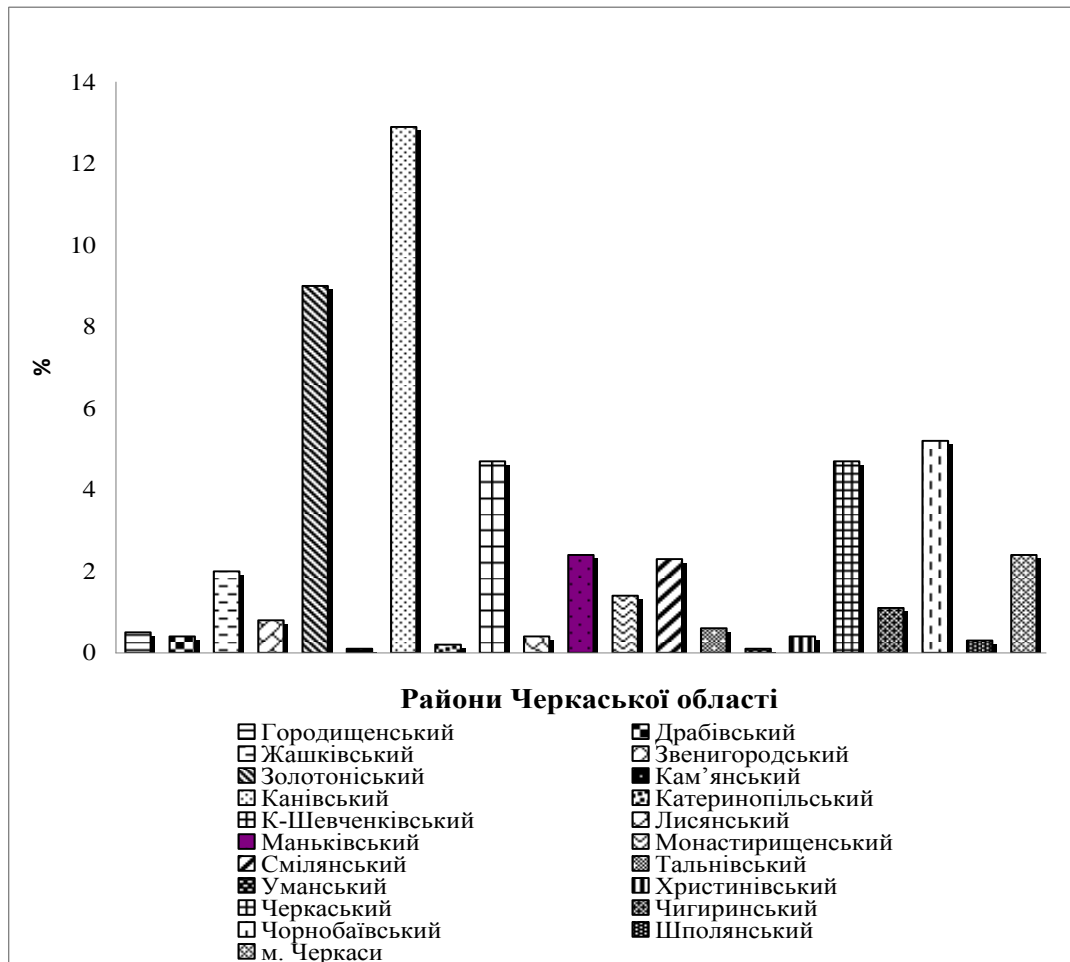

Рис. 1. Природно-заповідний фонд Маньківського району в структурі ПЗФ Черкаської області

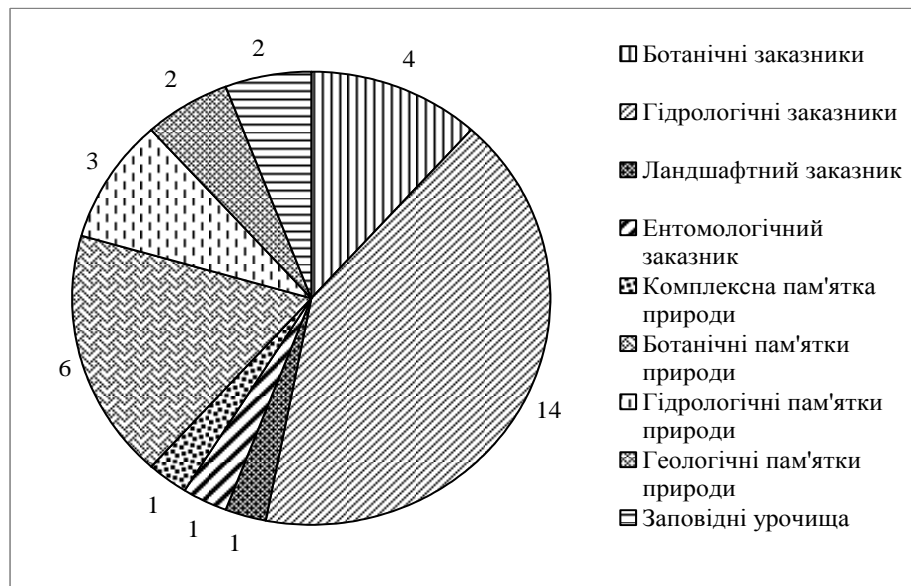

Рис. 2. Кількість об'єктів ПЗФ Маньківського району по категоріях

Різноманіття рослинного світу на території 5 га, що пропонована для створення пам'ятки природи «Урочище Вільхове» представлено в таблицях 1, 2.

Таблиця 1

Рідкісні види рослин, що зустрічаються на території
«Урочища Вільхове»

Видовий склад	Кількість екземплярів на ділянках										Разом
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Підсніжник білосніжний	–	–	4	8	–	6	3	5	2	–	28
Цибуля ведмежа	22	–	12	8	9	10	4	3	–	3	71
Любка дволиста	–	–	–	–	5	–	–	–	–	–	5
Сон чорніючий	2	–	4	–	–	3	1	3	1	–	14
Півники борові	–	–	7	1	–	2	1	–	–	2	13
Анемона лісова	14	3	5	8	–	–	6	4	5	–	45
Гірчак зміїний	6	5	11	–	–	3	–	–	2	–	27
Первоцвіт весняний	–	4	3	2	–	4	5	3	–	–	21
Материнка звичайна	5	12	3	–	–	–	6	4	–	4	34
Перстач прямостоячий	–	–	5	2	–	–	–	9	2	–	18

Аналіз даних таблиці показує, що домінуючими видами рослин на території урочища є цибуля ведмежа – на десяти ділянках загальна кількість складає 71 екземпляр, анемона лісова – 45, материнка звичайна – 34, підсніжник білосніжний – 28, гірчак зміїний – 27 екземплярів.

Серед деревних порід урочища «Вільхове» найбільше значення має вільха чорна, яка є цінним природним лісомеліоратором, збагачує ґрунт гумусом, є цінною лікарською рослиною. Загальну характеристику деревних порід подано в таблиці 2.

Таблиця 2

Деревні породи «Урочища Вільхове»

Видовий склад	Кількість екземплярів на ділянках										Разом
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
	<i>Перший ярус</i>										
Вільха чорна	–	2	–	12	–	–	5	1	–	2	22
	<i>Другий ярус</i>										
Груша звичайна	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	1
Глід криваво-червоний	–	2	–	–	–	–	–	–	–	–	2
Черешня	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	1
	<i>Підлісок</i>										
Бузина червона	2	–	–	3	2	–	–	–	–	–	7
Бузина чорна	–	1	3	–	–	2	1	–	–	1	8

За даними таблиці 2 на території пам'ятки природи «Урочище Вільхове» домінуючими видами деревних порід на десяти ділянках є: вільха чорна – 22 екземпляра та бузина чорна і червона – 8 і 7 екземплярів.

Природні умови і характер рослинного світу на досліджуваній території є сприятливими для створення пам'ятки природи місцевого значення «Урочище Вільхове».

Наукове обґрунтування створення пам'ятки природи місцевого значення «Урочище Вільхове»

Розташування. Пропонована для створення пам'ятка природи, знаходиться в північно-східній частині села Поташ, на притерасних і заплавних болотах, поблизу місцевого ставка.

Площа об'єкта. 5 га.

Місцезнаходження. Черкаська область, Маньківський район, село Поташ.

Місце в системі фізико-географічного районування. Лісостепова зона, Дністровсько-Дніпровський лісостеповий край, Центральнопридніпровський лісостеп.

Місце в системі геоботанічного районування. Євразійська степова область, лісостепова підобласть, Східноєвропейська лісостепова провінція дубових лісів, остепнених лук та лучних степів, Українська лісостепова провінція, Центральний Правобережнопридніпровський геоботанічний округ грабово-дубових, дубових лісів та лучних степів.

Загальна характеристика рослинного покриву. Рослинність території, що пропонується для створення пам'ятки природи, представлена лучними та болотними угрупованнями. Під час наших спостережень з травня по серпень 2012 року на досліджуваній території було знайдено: осоку ранню (*Carex praecox*), очерет звичайний (*Phragmites australis*), конвалію звичайну (*Convallaria majalis*), зірочник гайовий (*Stellaria nemorum*), гравілат річковий (*Geum rivale*), копитняк європейський (*Asarum europaeum*), калюжницю болотну (*Caltha palustris*), анемону жовтецеву (*Anemone ranunculoides*), пшінку весняну (*Ficaria verna*), жовтець повзучий (*Ranunculus repens*), вербозілля звичайне (*Lysimachia vulgaris*).

Із деревних рослин на території Урочища «Вільхове» представлені вільха клейка або чорна (*Alnus glutinosa*), верба біла (*Salix alba*), береза бородавчаста (*Betula pendula*).

У підвищеній частині урочище плавно переходить у вільховий масив «Вільхове». Ця ділянка представлена вільхово-грабовим угрупованням, другий ярус якого займає груша звичайна (*Pyrus communis*), глід криваво-червоний (*Crataegus sanguinea*), черешня (*Cerasus avium Moenh*); чагарниковий ярус представлений бузиною червоною (*Sambucus racemosa*) та чорною (*Sambucus nigra*), трав'яний покрив представлений злаками, материнкою звичайною (*Origanum vulgare*), звіробоем звичайним (*Hypericum perforatum*), анемоною ліською (*Anemone sylvestris*), парилом звичайним (*Agrimonia eupatoria*), первоцвітом весняним (*Primula veris*).

Рідкісні види флори. На території, що пропонується для створення пам'ятки природи, зростають рослини занесені до Червоної книги України: підсніжник білосніжний (*Galanthus nivalis*), цибуля ведмежа (*Allium ursinum*), любка дволиста (*Platanthera bifolia*), сон чорніючий (*Pulsatilla nigricans*), півники борові (*Iris pineticola*); рослини що підлягають охороні на території Черкаської області: анемона ліською (*Anemone sylvestris*), гірчак зміїний (*Polygonum bistorta*), звіробій звичайний (*Hypericum perforatum*), материнка

звичайна (*Origanum vulgare*), перстач прямостоячий (*Potentilla erecta*), первоцвіт весняний (*Primula veris*).

Наукове значення об'єкту. Територія, пропонована для створення пам'ятки природи – добре збережений вільховий масив із вільхи клейкої. Вільха – цінний природний лісомеліоратор, збагачує ґрунт гумусом, є цінною лікарською рослиною: кора і шишечки містять велику кількість дубильних речовин, листя – протеїн, сирий жир, клітковину, вітамін С, каротин, кальцій. Деревина вільхи використовується в деревообробній промисловості, наслідком чого є значне зменшення площ вільхових лісів в Україні, тому дану рослину необхідно оберігати.

Основні фактори антропогенного впливу. Випасання худоби на території пропонованій для створення пам'ятки природи призводить до знищення вільхового масиву та рослин, занесених в Червону книгу України.

Стан вивчення. Зібрані нами матеріали дають можливість збільшити кількість природоохоронних територій Маньківського району.

Поряд із науковим обґрунтуванням в напрямку створення пам'ятки природи проводиться наступна робота:

- 1) отримано рішення голови Потаської сільської ради про створення пам'ятки природи місцевого значення «Урочище «Вільхове»;
- 2) розробляється Охоронне Зобов'язання на передачу землекористувачу заповідного об'єкта пам'ятки природи місцевого значення «Урочище «Вільхове»;
- 3) здійснюється оформлення аркушу Погодження про створення пам'ятки природи місцевого значення «Урочище «Вільхове».

Отже, територія пам'ятки природи місцевого значення «Урочище Вільхове» – добре збережений вільховий масив із вільхи клейкої; рослини, які зростають на її території занесені до Червоної книги України тому потребують охорони; проведена робота дає можливість збільшити кількість природоохоронних територій Маньківського району.

Література:

1. Конякін С.М. Сучасний стан природно-заповідного фонду Центрального Лісостепового району (в межах Черкаської та Кіровоградської областей) // Людина і довкілля. Проблеми неоекології. Сер. Географічні науки. – Харків, 2009 – С.86 – 91.
2. Природно-заповідний фонд Черкаської області / Укл. Коноваленко Т.Ф., Барило О.С., Карастан І.М. – Черкаси: «Вертикаль», видавець ПП Кандич С.Г., 2006. – 196 с.